

PIRKKO JÄÄSKELÄINEN

KANSALAISTEN TYÖELÄKETIETOJEN KEHITYS 60-LUVULTA 90-LUVULLE

Hyvinvointivaltion tutkimuksessa kansalaisten sosiaaliset oikeudet taloudellisiin resursseihin ovat keskeisessä asemassa. Yleisesti on hyväksytty, että taloudelliset resurssit ovat välttämättömiä kansalaisuuden toteutumiseksi ja että sosiaaliset oikeudet antavat tarvittaessa taloudellisen toimeentulon, mikä puolestaan tuo muita mahdollisuuksia kansalaisen ulottuville. (Esim. Barbalet 1988, Kangas 1991, Korpi & Palme 1996, Saari 1996.) Viime aikoina on tosin alettu ihmetellä, miksi taloudelliset resurssit eivät aina muutukaan koetuksi hyvinvoinniksi ja miksi olemassa olevat resurssit hukataan (Kangas & Ritakallio 1996, 54–55). Taloudelliset resurssit ovat tärkeitä, mutta kenties yksinään riittämättömiä hyvinvoinnin edellytyksiä. Syitä tähän on useita: Sosiaalisten verkostojen on esimerkiksi havaittu olevan työttömien tai syrjäkylien asukkaiden selviytymiselle tärkeitä resurssia (ks. Kortteinen & Tuomikoski 1996 ja Vakimo 1996, 211–229). Tiedot ja niitä hyvinvoinniksi muuttavat taidot saattavat nekin olla merkityksellisempiä resurssia kuin mitä tähänastisen huomion määrä osoittaa.

Modernissa yhteiskunnassa kansalaisuuden toteuttaminen edellyttää lisääntyvässä määrin tietoa ja osaamista (ks. Peterson & Westholm & Blomberg 1989, 190–194, Roche 1993, 232–235, Eronen & Eskelinen & Kinnunen & Tiermas 1997, 13–14). Kansalaisen on osattava suunnistaa erilaisten virallisten ja epävirallisten systeemien verkostoissa ne tuntien ja niitä hyväkseen käyttäen. Vastaavasti yksilön ja yhteiskunnan välisten siteiden vähäisyys eli syrjäytyminen muuttaa muotoaan siten, että köyhyys ja huono-osaisuus ovat entistä enemmän huonoa sosiaalista

osaamista ja tiedon puutetta. (Ks. Karisto & Takala 1990, 83.) Siksi tiedolliset puutteet voivat olla osatekijöinä huono-osaisuuden kasautumisessa tai pitkittymisessä.

Sosiaalisten oikeuksien kirjossa eläkejärjestelmien rooli on merkittävä sekä sosiaalisesti että taloudellisesti, ovathan eläkemenot sosiaalimenojen suurin erä. Eläkejärjestelmän keskeisyyttä osoittaa myös siihen kohdistuneiden tutkimusten huomattava määrä. Suomalaisten eläkemielipiteitä ovat moneen otteeseen tutkineet yliopistot, Stakes, Työeläkelaitosten Liitto (TELA) ja työeläkejärjestelmän keskuslaitos Eläketurvakeskus (ETK). 90-luvulla tehdyt tutkimukset osoittavat, että työeläkkeellä on yleisesti ottaen kansalaisten tuki (ks. esim. TELAn Gallup 1999, Sihvo 1997, Forma 1996, Ervasti-Kangas 1993).

Mielipide- ja asennetutkimukset ovat tuoneet tärkeää tietoa järjestelmän legitimitetistä. Se, mitä kansalaiset faktisesti tietävät eläketurvastaan, on ollut vain ETK:n kiinnostuksen kohteena. Työeläkejärjestelmässä tiedottamiseen ja sen tuloksia koskevaan tutkimukseen on panostettu, koska tiedon tason nousun on oletettu vahvistavan legitimitettiä. Tiedottaminen on nähty tärkeäksi tukitoiminnoksi, joka liittyy yhteisön osat toisiinsa, koko yhteisön ympäristöönsä ja näin tukee organisaation tavoitteiden saavuttamista – Åberg 1989, 61–62).

Tässä artikkelissa tarkastellaan yhteenvedonomaaisesti kansalaisten työeläketietoja, joiden kehittymistä seurataan kuuden ETK:n tekemän tutkimuksen (1965, 1967, 1972, 1980, 1985 ja 1992) eräiden tietokysymysten avulla. Nämä osiot perustuvat uudelleen erittelevään sekundaarianalyysiin. Tämän kar-

toituksen jälkeen siirryn tekemään primääri-analyysejä vuoden 1992 aineistolle työeläketiedon tason vaihtelun selittämiseksi monimuuttujamenetelmiä käyttäen. Lopussa pohditaan käytännön suosituksia ja jatkoselvityksiä.

TIEDON TARVE JA TIEDOTTAMINEN

Kansalaisuuden toteuttaminen edellyttää kykyä hallita, hankkia ja käyttää tietoa. Tietämisen tarvetta ja tärkeyttä korostaa se Marshallin lausuma (1975, 207), jonka mukaan kansalaisoikeudet ovat realiteetteja vain niille, jotka uskovat niiden luotettavuuteen ja joilla on tietoa ja taitoja käyttää niitä. Myöhemmin erityisesti Roche (1996, 93–94) on kiinnittänyt huomiota koulutukseen, tietoihin ja taitoihin pitäen niitä ratkaisevan tärkeinä kansalaisuutta toteutettaessa. Tietävä kansalainen on instituutioihin nähden autonominen ja voi menestyksellisesti valvoa omia asioitaan ja osallistua yhteisten asioiden hoitamiseen eli kansalaisuuden poliittisen ja siviilielementin toteuttamiseen.

Tietoa voidaan tarkastella myös tiedon tuottajan kannalta. Suomessa ja muissa hyvinvointivaltioissa yhteiskunnalliset instituutiot tiedottavat kansalaisille hoitamastaan tehtävästä. Instituutioilla on velvollisuus tiedottaa ja kansalaisilla oikeus saada tietoa. Suhtautuminen tiedottamiseen ei kuitenkaan ole yksimielistä. Tiedottamistehtävää voidaan pitää vähämerkityksellisenä sen vuoksi, että katsotaan yhteiskunnan hoitavan kansalaisen puolesta hänen asiansa. Näkemyksen mukaan kansalaisille riittäisivät suppeat perustiedot ja lisätietojen saantipaikan tunteminen. Tähän tyytyminen merkitsisi kuitenkin samalla täydellistä luottamusta instituutioiden toimintaan. Silloin esimerkiksi neuvontatilanteissa kansalaisen sosiaalisten oikeuksien toteuttaminen riippuisi häntä satunnaisesti vastassa olevan virkailijan tiedon tasosta ja auttamishalusta. Kansalaisten hyvinvoinnin ja autonomian kannalta tällaisen riippuvuuden

kasvua ei voida pitää suotavana kehityssuuntana.

Suhtautuminen sosiaalisista oikeuksista tiedottamiseen voi olla negatiivissävyistä senkin vuoksi, että tehokas tiedottaminen lisää etuuksien käyttöä ja kustannuksia. Tämän-suuntaisia mielipiteitä esitettiin esimerkiksi silloin, kun yksilöllinen varhaiseläke oli vuonna 1986 tullut voimaan ja sen käyttövolyymit ylittivät etukäteisarviot. Tosin tiedotuksen vaikuttavuutta vastaan puhuu se, että vuotta myöhemmin voimaan tulleesta osaaika-eläkkeestä myös tiedotettiin paljon, mutta eläkemuodon käyttö jäi vähäiseksi. Kun nykyisin varhainen eläkkeelle siirtyminen koetaan eläkerahoituksen uhaksi katsotaan yleisesti, että vaikka kansalaisten oikeus saada ymmärrettävässä muodossa olevaa tietoa on kiistaton, ei eläkkeiden atraktiivisuutta tule viestinnällisin keinoin vahvistaa. Päinvastoin kansalaisille tulee viestiä työssä pysymisen etuja.

Tiedon monimutkaisuus ja abstraktisuus ovat ongelmia sekä tiedon tuottajan että sen vastaanottajan kannalta. Tällä on paitsi käytännölliset myös periaatteelliset seurausvaikutuksensa. Voidaan kysyä, mitä merkitsee kansalaisuuden korkeimmalle toteutumiselle – lainsäädäntövallalle – se, jos lait ovat niin monimutkaisia, ettei juuri kukaan niitä ymmärrä. Mitä merkitsee eläkejärjestelmän legitimitetille se, jos kansalaiset kokevat turva-verkkonsa eksyttäväksi viidakoksi? ETK:n lainopillisen johtajan Seppo Pietiläisen mukaan (1997, 529) alun perin johdonmukaisesti laista on tullut epätasainen ja vaikeaselkoinen ja lakeja lukemalla sisältö jää epäselväksi asiantuntijallekin puhumattakaan tavallisesta kansalaisesta.

TUTKIMUSASETELMA JA -AINEISTOT

Työeläkejärjestelmän historian kattavasta tutkimusten sarjasta on mahdollista havainnoida, miten uutta sosiaalista oikeutta koskeva tieto leviää ja mitkä tekijät tiedon tasoon vai-

ganisaatiolta eivät ole maantieteellisesti tasanaisesti jakautuneita, vaan parhaat mahdollisuudet siihen ovat kaupungeissa ja etenkin pääkaupunkiseudulla.

Taustamuuttujien suhteellista merkitystä tarkastellaan 90-luvun hyvinvointivaltiomielipiteitä käsittelevissä tutkimuksissa yleiseen käyttöön tulleen regressiomallin avulla (ks. esim. Sihvo – Uusitalo 1993, Ervasti – Kangas 1993). Siinä alkuperäisten selittävien muuttujien luokista muodostetaan uudet ns. dummy -muuttujat. Yksi kustakin alkuperäisestä muuttujasta muodostetuista dummy -muuttujasta jätetään pois. Poisjätetyistä luokista muodostuu vertailukohde, verrokki, johon nähden muiden muuttujien regressiokertoimia tulkitaan. Seuraavissa regressioanalyysissä käytetty verrokki on iältään alle 18-vuotias, vailla ammatillista koulutusta oleva ja maaseudulla asuva mies. Tietoasteikko on edellä kuvattu 15-luokkainen summa-asteikko, jonka keskiarvo on 7 ja keskihajonta 4.2. Asteikko on kuitenkin siten vino, että 0-luokkaan tuli 12 prosenttia vastaajista. He olivat systemaattisesti käyttäneet 'en tiedä' -vaihtoehtoa, mitä lienee pidettävä eräänlaisena vastaushaluttomuutena moniosaiseen kysymyspatteriin. Systemaattinen en tiedä -vaihtoehdon käyttäminen ei variointu sosiaalisen taustan mukaan.

Mallin selitysaste on lähes 10 % selitettävän muuttujan vaihtelusta, mikä mielipidetutkimuksiin verrattuna on varsin kohtuullinen selitysosuus varsinkin kun ottaa huomioon suuren 0-luokan vaikutuksen. Taulukko osoittaa koulutuksen olevan tärkein työeläketiedon tason selittäjä, mikä tulos saa tukea aiemmista tutkimuksista (ks. Taulukko 1). Koulutus antaa valmiuksia vastaanottaa ja käsitellä monimutkaista tietoa. Huomattavaa on, että jo ammattikoulun suorittaminen vaikuttaa eläketiedon tasoon positiivisesti. Koulutuksen merkittävyys saa vahvistusta hyvinvointiteorioissa omaksutusta näkemyksestä tiedon ja koulutuksen yhdensuuntaisuudesta. Koulutus merkitsee paitsi tietoa, myös taitoa ja kykyä hankkia tietoa. Jos koulutetut eivät

tunne työeläkkeitä, heillä ei ehkä ole ollut kiinnostusta tai omakohtaista tarvetta työeläketiedon vastaanottamiseen. Motivoituessaan he hankkivat tehokkaasti tavalla tai toisella tarvitsemansa tiedot.

Asuinpaikan kaupunkimaisuus vaikuttaa myös työeläketietoihin, mikä viittaa paitsi tiedonsaantimahdollisuuksiin myös koulutustason vaihteluun asuinpaikan mukaan. Mielenkiintoinen havainto on, että Turussa ja Tampereella asuvilla on korkeampi työeläketiedon estimaatti kuin pääkaupunkiseudulla asuvilla. Iällä ja työeläketiedoilla on myös yhteyttä, mutta se ei nouse merkitseväksi vastoin ennakko-olettamusta.

Sukupuoli ei vaikuta eläketiedon tasoon. Tämä havaittiin jo 80-luvun esitetutkimuksessa (ks. Taulukko 1). Kuitenkin 60-luvulla miesten ja naisten työeläketiedoissa oli selvä ero miesten hyväksi. Vuoden 1972 tutkimuksessa miesten tiedot olivat vielä parempia kuin naisten, mutta vuosikymmenen loppuun mennessä ero oli kaventunut siten, että erityisesti naisten tiedon taso oli noussut. Tuominen olettaa tämän johtuvan työelämään osallistumisesta. Vuoden 1979 aineistossa työeläkelakien piirissä oli 88 prosenttia miehistä ja 78 prosenttia naisista. Tuomisen ja sitä edeltäneissä tutkimuksissa oltiin jo havaittu, että työeläkkeistä tiedettiin paremmin järjestelmän piirissä kuin sen ulkopuolella (ks. Tuominen 1980, 56–59).

Analyysia jatkettiin tutkimalla, vaikuttavako samat tekijät eläkeasioista kiinnostumiseen, mitä voidaan pitää tiedon vastaanottamisen lähtökohtana. Kiinnostumista mitattiin viisiluokkaisella muuttujalla, jonka ääripäät olivat 'erittäin kiinnostunut' ja 'ei lainkaan kiinnostunut'. Muuttujan keskiarvo oli 3.4 ja hajonta 1.2. Eniten (45 %) aineistossa oli jonkin verran kiinnostuneita.

Malli selittää 21 prosenttia eläkeasioista kiinnostumisen vaihtelusta ja täydentää eläketietomallin antamaa kuvaa siten, että ikä on erittäin merkitsevä eläkeasioista kiinnostumisen selittäjä. Olettamuksen mukaan kiinnostus on korkeimmillaan eläkkeelle siirty-

Taulukko 3. Eläkeasioista kiinnostumista koskevien taustamuuttujien regressioanalyysi.

Muuttuja	Regressiokerroin	Keskivirhe
Vakio	1.85***	.23
Nainen	.23**	.10
Ikä 18–24	1.01***	.26
Ikä 25–34 vuotta	1.17***	.26
Ikä 35–49 vuotta	1.61***	.26
Ikä 50–64 vuotta	2.18***	.26
Ikä 65– vuotta	1.89***	.27
Ammattikoulu ym.	.07	.13
Opistotasoinen koulutus	.09	.18
Korkeakoulutaso	.35	.21
Muu koulutus	-.05	.46
Pääkaupunkiseutu	-.14	.17
Turku, Tampere	-.12	.22
Muu kaupunki	20.81	

**tilastollisesti merkitsevät 1 %:n, ***0,1 %:n riskitasolla

misen lähestyessä. Koska tiedon taso ei seuraa kiinnostuksen kasvua, voidaan päätellä, että huonon koulutustaustan omaavilla on motivaatiosta huolimatta erityisiä vaikeuksia vastaanottaa eläketietoa. Eläketieto on vain yksi laji sosiaalisia oikeuksia koskevasta tiedosta, mutta tulokset voitaneen yleistää laajemminkin ja katsoa niiden tukevan näkemystä tiedon merkityksestä syrjäytymiskehityksen osatekijänä.

Toinen kiinnostusta selittävä tekijä on sukupuoli. Tutkittaessa lähemmin sukupuolten jakaumia eri vastausluokkiin, havaittiin vain yhdessä luokassa merkitsevä ero. Miehet ilmoittivat merkitsevästi naisia useammin, että eläkeasiat eivät kiinnosta heitä lainkaan. Naiset ovat ehkä haastateltavina 'kohteliaita' välttäänsään tätä vaihtoehtoa.

YHTEENVETO

Artikkelin lähtökohtana oli, että tiedolle on annettu liian vähän huomiota kansalaisuuden ja sosiaalisten oikeuksien toteutumisen resurssina hyvinvointi- ja kansalaisuustutki-

muksissa. Kuitenkin moderni yhteiskunta edellyttää paljon erilaisia tietoa ja taitoja; on tunnettava systeemejä ja verkostoja ja osattava käyttää niitä.

Artikkelissa tarkasteltiin kansalaisten työeläketietoja esimerkkinä sosiaalista oikeutta koskevasta tiedosta ja sen kehittymisestä. Aineistona oli kuusi ETK:n tutkimusta, joiden aikajänne on käytännöllisesti katsoen sama kuin työeläkejärjestelmän voimassaoloaika. Tieteellisen tutkimussarjan kriteerejä aineisto ei kuitenkaan täysin täytä, vaikka niiden edustavat otokset ovat samasta perusjoukosta eli 15–64-vuotiaasta väestöstä. Kysymysten ja vastausvaihtoehtojen muutokset vaikeuttavat joidenkin aihealueiden kehityksen seuraamista. Tarkastelua puoltaa kuitenkin yleiskuvan saamisen mahdollisuus ja se, että tutkimusten yhteenvetoa ei ole aikaisemmin tehty.

Sarjan alkupään eli 60- ja 70-luvun tutkimuksista saa selvän kuvan siitä, kuinka uusi sosiaalinen oikeus, työeläke, nopeasti juurtuu kansalaisten tietoisuuteen, mutta vain silloin kun kysymys on yksiselitteisistä perustiedoista. Niissä saavutettiin jo 70-luvulla saturaatiotaso, noin 80–90 prosenttia. Yksityis-

kohtaisemmissa ja monimutkaisemmissa tiedoissa sen sijaan taso on jäänyt melko matalaksi ja tiedolliset puutteet ovat yleisiä. Tiedotuksen tavoitteet eivät näin ollen ole täysin toteutuneet eikä tiedon taso noussut tasaisesti järjestelmän voimassaolon ja laajenemisen myötä. Eläke-etuuksia ja karttumiskeroin tunnettiin 90-luvulla huomattavasti aikaisemmin. Tämä voi merkitä myös sitä, että tiedon taso on laskenut, mikä on yllättävä ja hälyttävä signaali, jonka paikkansapitävyys olisi nopeasti tarkistettava.

Selitetessä työeläketiedon tasoa regressioanalyysin avulla koulutus korostui ylivoimaisesti suurimpana vaikuttajana. Koulutuksen ja siihen liittyvien tekijöiden vaikutus eläketietoon on tullut esiin kaikissa tarkastelluissa tutkimuksissa. Koulutus ja tieto kuuluvat samaan hyvinvoinnin osa-alueeseen ruotsalaisen hyvinvointitutkimusperinteen mukaan (vrt. Jonsson 1984, 179–180). Tämän tutkimuksen tulokset vahvistavat tätä luokitelutapaa. Kiinnostus eläkeasioihin on kuitenkin suurinta oman eläketapahtuman läheisyydessä. Kansalaisilla, joilla on alhainen peruskoulutus, on silloinkin erityisiä vaikeuksia omaksua eläketietoa, joka on paitsi monimutkaista myös usein hyvin abstraktia. Huonosti koulutetuille tiedon tulisi olla yksiselitteistä ja konkreettisiin elämäntilanteisiin liittyvää. Tämä ei ole kuitenkaan helposti toteutettavissa, koska perinteinen, lähinnä kirjallinen tiedotus vain syventää erilaisista koulutustasutoista johtuvia tiedollisia eroja.

Sukupuolen mukaan tarkasteltaessa havaitaan se ennako-olettamusten vastainen tulos, että naisten ja miesten työeläketiedoilla ei nykyisin ole eroa. Kolme vuosikymmentä aikaisemmin ero oli selvä, koska miehet tunsivat työeläkeasiat paremmin kuin naiset. Selvä tasoittuminen liittyy yhteiskunnalliseen muutokseen. Naiset osallistuvat työelämään nykyisin enemmän kuin ennen ja sen vuoksi ovat kiinnostuneita omaksumaan tietoa työhön liittyvistä sosiaalisista oikeuksista.

Asuinpaikka merkitsee erilaisia mahdollisuuksia saada työeläketieto ja henkilökoh-

taista neuvontaa. Parhaat mahdollisuudet tähän ovat kaupungeissa, etenkin pääkaupunkiseudulla, jossa sijaitsevat useimmat työeläkejärjestelmän toimijoiden pääkonttorit. Jatkossa kansalaisten tasa-arvoisuuden turvaamiseksi olisi huolehdittava erityisesti maaseudulla asuvien tiedon saatavuuden parantamisesta monipuolisesti eri menetelmiä käyttäen. Internet on tässä käyttökelpoinen väline, mutta se ei ratkaise ikääntyvien kouluttamattomien kansalaisten ongelmia. Heille on realistista ajatella vain henkilökohtaista neuvontaa, mikä työeläkejärjestelmässä merkitsisi panostamista neuvojen riittävään kouluttamiseen.

Edellä olevia johtopäätöksiä tukevia tuloksia on saatu hyvinvointipalvelujärjestelmien uudemmissa tutkimuksista. Kansalaiset toivovat palveluja ja etuuksia koskevan tiedottamisen lisäämistä sekä neuvontaa tarjoavien yhteispalvelupisteiden perustamista (Eronen & Eskelinen & Kinnunen & Tiermas 1997, 13). Myös organisaatioissa on halua kehittää palveluja tähän suuntaan (ks. Sosiaalibarometri 1996). Tiedotus- ja neuvontapalveluja kehitettäessä on syytä muistaa, että kysymys ei ole vain tiedoista, vaan myös syrjäytymisen osatekijästä.

Työeläkejärjestelmässä nykytilanne vaatisi ennen muuta lisää tutkimusta. Kansalaisten tiedot, palvelutarpeet sekä -kanavat olisi selvitettävä uusintatutkimuksessa. Siinä tietoja pitäisi tarkastella monipuolisimmin kuin vuoden 1992 tutkimuksessa tehtiin. Erittäin tärkeää olisi sekä kvantitatiivisesti että kvalitatiivisesti selvittää, millaisia käsityksiä omasta odotettavissa olevasta eläketasosta kansalaisilla on ja mihin heidän käsityksensä perustuvat. Tämä on sekä kansalaisten että eläketurvaa hoitavan instituution kannalta kaikkein olennaisinta tietoa, koska se vaikuttaa järjestelmän legitimitettiin ja mielipiteeseen siitä, miten kansalaiset pystyvät asioimaan instituution kanssa. Onko työeläkejärjestelmä kansalaisille läpitunkematon eläkeviidakko vai kansalaisten hyvinvointia omalta osaltaan toteuttava palveluorganisaatio?

KIRJALLISUUS

- Aarnio M. ja Forss S. 1965. Yleisö ja työeläkelait. Eläketurvakeskus, Helsinki
- Barbalet J.M. 1988. *Citizenship, Right, Struggle and Class Inequality*. The Open University Press, England
- Esitetutkimus – ks. Forss & Jääskeläinen
- Eronen A. & Eskelinen M. & Kinnunen P. & Tiermas P. 1997. Hyvinvointi puntarissa – Kansalaisten kokemuksia hyvinvointipalvelujärjestelmästä. Sosiaali- ja terveysturvan Keskusliitto ry, Helsinki
- Ervasti H. & Kangas O. 1993. Yhteiskuntaluokat ja sosiaaliturvan suunta. Artikkelit *Talous & yhteiskunta* -lehdessä 3/1993
- Forma P. 1996. Kohdistava, perusturva vai pohjoismaainen? Hyvinvointivaltiomallien kannatus Suomessa. Teoksessa Kangas O. (toim.) Hyvinvointivaltiomallit, niiden toiminta ja kannatusperusta. STM julkaisuja 1996:5. Helsinki
- Forss S. & Jääskeläinen P. 1986. Viesti, väline ja vaikutus – Tutkimus esitemuotoisen työeläketiedotuksen perillemenosta ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia, Helsinki
- Jonsson J. 1984. Utbildningsresurser teoksessa Erikson R. & Åberg R. 1984. *Välfärd i förändring – Levnadsvillkor i Sverige 1968–1981*. Berlings, Arlöv
- Kangas O. 1991. *The Politics of Social Rights – Studies on the Dimensions of Sickness Insurance in OECD Countries*. Swedish Institute for Social Research 19. Adadenimtryck AB. Edsbruk.
- Kangas O. 1995. Niin metsä vastaa miten huudetaan: kysymysten muotoilun vaikutus mielipiteisiin. *Politiikka* 37:2
- Kangas O. ja Ritakallio V-M. (toim.) 1996. *Kuka on Köyhä?* Stakes tutkimuksia 65, Helsinki
- Karisalmi S. 1992. Kansalaiset, sosiaaliturva ja työeläke. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia, Helsinki
- Karisto A. & Takala P. 1990. Suomi muuttuu – näkökulmia elintason, elämäntavan ja sosiaalipolitiikan muutokseen. WSOY, Porvoo
- Korpi W. & Palme J. 1996. Uudelleenjaon paradoksi. Teoksessa Kangas O. (toim.) Hyvinvointivaltiomallit, niiden toiminta ja kannatusperusta. STM tutkimuksia 5, Helsinki
- Kortteinen M & Tuomikoski H. 1997. Työtön. Tutkimus työttömien selviytymisestä 1990-luvun Suomessa. Hanki ja Jää -sarja, Tammi
- Marshall T. H. & Bottomore T. *Citizenship and Social Class*, Marshall 1950, Republished as a Pluto Classic, London 1996
- Mashall, T. H. 1975. *Social Policy in the Twentieth Century*. Hutchinson, London
- Pakarinen A. 1987. Kognitiivinen oppimisprosessi ja työeläketiedotus, Eläketurvakeskuksen tutkimuksia, Helsinki
- Pietiläinen S. Työeläke-etuuksien lainsäädännöllinen suoja – vain yksi oikeusturvan tae. Teoksessa Varoma (toim.), *Eläkepolitiikka 2000-luvulle*. Eläketurvakeskus ja Työeläkelaitosten Liitto. WSOY, Helsinki
- Peterson O. & Blomberg G. & Westholm A. 1989. *Medborgarnas makt*. Carlssons Bokförlag, Stockholm
- Roche M. 1993. *Rethinking Citizenship. Welfare, Ideology and Change in Modern Society*. Polity Press, Cambridge
- Roche Maurice, 1996. *Citizenship, Social Theory and Social Change, Theory and Society*, Turner & Hamilton (toim.) teoksessa *Citizenship – Critical Concepts*, vol 1. Routledge, London
- Saari J. 1996. Sosiaalipolitiikka markkinariippuvuuden vähentäjänä. Sosiaalitaloudellinen näkökulma jälkiteollistuvan yhteiskunnan sosiaalipolitiikkaan. Stakes tutkimuksia 69, Helsinki
- Sihvo T. & Uusitalo H. 1993. Mielipiteiden uudet ulottuvuudet. Suomalaisten hyvinvointivaltiota, sosiaaliturvaa sekä sosiaali- ja terveyspalveluja koskevat asenteet vuonna 1992. Stakes, Tutkimuksia 33. Helsinki
- Sihvo T. 1997. Ansioturva, perusturva vaiko tarveharkinta? Mitä väestön mielipiteet kertovat. Artikkelit *Dialogi* 1/1997 Sosiaalibarometri 1996.
- Sosiaalipalvelujen tuottajien ajankohtainen tilanne ja näkemys kansalaisten hyvinvoinnista. Sosiaaliturvan Keskusliiton selvityksiä ja tutkimuksia 1/1996
- Tuominen E. 1980. Yleisö ja työeläkelait 1979. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia, Helsinki TELA: Työeläkeasenteet 1998, Suomen Gallup, Helsinki
- Viljanen P. 1968. Yleisö ja työeläkelait. Eläketurvakeskus, Helsinki
- Vakimo S. 1996. Vanhat naiset nuorena kylässä. Artikkelit Knuutilan & Liikasen & Rannikon toimittamassa teoksessa *Kyläläiset, kansalaiset*. Tulkintoja Sivakasta ja Rasimäestä. Joensuun Yliopisto Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja, Joensuu
- Åberg L. 1993 *Viestintä – tuloksen tekijä*. 4. painos. Tietopaketti Oy, Helsinki

ENGLISH SUMMARY

Pirkko Jääskeläinen: Social knowledge of employment pension since the 1960s (Kansalaisten työeläketietojen kehitys 60-luvulta 90-luvulle)

Modern citizenship requires, to an increasing degree, mastery of versatile information. Factors like insufficient social knowledge or the lack of information contribute to marginalisation more and more often. Social rights, intended to prevent marginalisation, are not automatically implemented: they are linked to the citizen's own knowledge and initiative.

In this study, information about the earnings-related pension provision is used as an example of general social knowledge. We investigated how the information that was contained in the earnings-related pension acts, introduced in the 1960s, was diffused to the citizens during the decades that fol-

lowed. The results showed that the diffusion of information was fast, but only when the information itself was unambiguous and related to basic matters of central importance. As regards more complicated information, the level of knowledge has remained fairly modest into the 1990s.

The key factor explaining the degree of knowledge was education. Persons with no schooling find it difficult to absorb information about complicated and often fairly abstract pension matters, even when they are highly motivated to take in the information due to their own life situation. Citizens with poor education would benefit from personal counselling that would allow them to really absorb the information.

It is important to remember, in organising this counselling, that it is not just a question of providing information: it also involves a factor contributing to marginalisation.

KEY WORDS:

Earnings-related pension, social knowledge, legislation, level of knowledge, marginalisation, Finland